

Adatok az őshonos *Vinca* fajok szaporodásbiológiájához

BÉNYEI-HIMMER Márta – FACSAR Géza – UDVARDY László

Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem, Növényteni Tanszék H–1118 Budapest, Ménesi út 44.

A pusztai meténg (*Vinca herbacea* W. et K.), száraz termőhelyeken előforduló védett növényfajunk. Szaporodásbiológiájára vonatkozó ismereteink hiányosak ill. ellentmondásosak. A faj változékonyságának fenntartása szempontjából kiemelkedően jelentős az ivaros szaporodás lehetőségének és körülményeinek megismerése.

A „Flora Hungarica”-ban JÁVORKA (1925) a következőket írja a 830–831. oldalon a nemzetségről: „A termés két hosszúkas, hengeres, kihegyezett tüszőből áll (nálunk nem érik meg) – *Vinca*” ... „Évelő, egyszerű, nem gyökerező szárú növény.” – *Vinca herbacea* W. et K.” A fenti leírással szemben – annak cáfolatára DOMOKOS (1939) a terméséssel kapcsolatos és a vegetatív szaporításra vonatkozó adatokat közöl „(Wie vermehrt sich *Vinca herbacea* W. et K.?)”. A termésképzés szerinte nem gyakori, de a beérés idejeként június végét–július elejét jelöli meg. A csúcán legyökeresedő szárról is ír – DOMOKOS megfigyelését PÉNZES (1942) konkrét élőhelyen erősíti meg –, és arról ugyanott képet is közöl. Utal rá, hogy gyakoriak a növényt kapcsolatos téves adatközlések pl. HEGI: Ill. Flora v. Mitteleuropa V. 4. 1927 p. 2527.

Az 1951-ben megjelent SOÓ-JÁVORKA „A magyar növényvilág kézikönyve”-ben leírtak megfelelnek DOMOKOS közlésének, „indás szárai csak később, csúcukon gyökerezők”. Sajnos a későbbi munkákban a szerzők újra az 1925-ös JÁVORKA leírást veszik alapul (SOÓ-KÁRPÁTI 1968, CSAPODY 1982, SIMON 1992).

Megfigyeléseink során DOMOKOS közlésének megfelelően több esetben találtunk kifejlett terméseket, június végén a természetes élőhelyeken (Gánt, Tatárszentgyörgy). Ezen kívül a Soroksári Botanikus Kertben a 20 évvel ezelőtt telepített, azóta sarjtelepet képző növényeknél is rendszeresen megfigyelhetők a jól fejlett termések és a beérő magvak.

1998 őszén megfigyeltük az ívben lehajló hosszúhajtások csúcán, fejbujtványszerűen kifejlődő járulékos gyökereket, melyek a hajtáscsúcsot 5–6 cm mélyen behúzzák a talajba. A legyökeresedett hajtáscsúcs rövid gyöktörzset képez, rajta dús gyökérrzettel, a gyöktörzs csúcán rügy képződik, majd az utódnövényt az anyanövénytől összekötő hosszúhajtás elszárad. A lombját veszített növény a kontinentális jellegű termőhelyeken a talaj védelmében telel át. A következő évben az utódnövény gyöktörzsének csúcán az egyik rügyből rövid hajtás fejlődik. A hajtás alsó nóduszán kerekded, majd elliptikus, végül – a 6–7. nóduszon – a fajra jellemző keskeny-lándzsás leveleket hoz, a levelek hónaljában fejlődő bimbókkal.

A nemzetség másik hazai fájának, a kis télizöldnek (*Vinca minor* L.) több mint 20 magyar neve ismert (például boldogasszony koronája, boncsvirág, erdei puszpáng, meténg, földi borostyán, bőrvény) [JÁVORKA 1925]. A növényt gyakran találkozhatunk a természetben és kultúrában is. Szaporítása az indákon oldalt fejlődő sarjnövényekkel történik, sohasem a hajtáscsúcs gyökeresedik le. Chamaephytonként áttelelő örökzöld lombú. Megújuló rügyei a talaj szintjében telelnek át. Ivaros szaporodásának kertészeti jelentőséget nem tulajdonítanak, a köztudatban termést ritkán érlelő fajként szerepel „klón jellegű” (gyakorlatilag csak ivartalanul szaporodó) fajként említik.

Az elmúlt 15–20 év alatt a lomblevelű örökzöld növények fenológiájával kapcsolatos megfigyeléseink során a *Vinca minor* esetében mindig találtunk júliusban beérő terméseket. A rendszeren két tüszőből álló terméseken kívül – az egyik termőlevél abortációja miatt – gyakran előfordulnak egytüszőjűek is. A termések nehezen észrevehetőek, mert a virágzaskor még felálló kocsányok a termés kifejlődése során fokozatosan a talaj felé fordulnak (lásd 1. ábra), és így a kifejlett termések már az avarban hullatják ki magvaikat (pszeudogeokarpia). A korábbi adatközlésekkel szemben (FEICHTINGER 1899, JÁVORKA 1925) melyek mindkét faj termését „kihegyezett tüsző”-ként jellemezték, a *Vinca minor* tüszői tompán kihegyesedők, a *Vinca herbacea* termései kihegyezettek, szinte csőrösek, (lásd 2. és 3. ábra).

Téves adatnak tartjuk továbbá (SCHERMANN 1967) a *Vinca minor* 1,5–2 mm-es magját, és a termés sokmagvúként való jellemzését. Valójában a magvak 6–8 mm-esek, egy tüszőben (1–) 2–3 magvú, ahogyan azt CSAPODY (1962) helyesen leírta.

Megfigyeléseink alapján mindkét fajnál jellemző a vegetatív szaporodás – mely a gyorsabb terjedést szolgálja – és a generatív szaporodás – mely a faj fennmaradásához szükséges genetikai változékonyságot biztosítja.

1. ábra. A *Vinca minor* hajtásai visszahajló kocsányú termésekkel

2. ábra. A *Vinca minor* iker- és magányos tüzői érett magvakkal

Summary

Data for propagation biology of native *Vinca* species
M. BÉNYEINÉ-HIMMER — G. FACSAR — L. UDVARDY

In the literature inaccurate data have been published about the propagation biology of *Vinca herbacea*. Correcting these DOMOKOS (1939) published further data concerning fruit formation and vegetative propagation of the species and called attention to misleading publications. In spite of the paper further incorrect data can be found in current literature.

We have learned fruit formation, seed ripening and vegetative propagation (rooting of shoot tips) of *Vinca herbacea*. Similarly we have met the fruit formation as well in *Vinca minor*. Beside vegetative propagation

generative propagation was supposed in both species. We have also met remarkable differences among the fruits of the two species. Rooting of long shoot tips was observed, which pulls shoot tip into the soil up to 5–6 cm deep. A short rhizome with dense roots develops on rooted shoot tip, a bud develops on the rhizome tip, and later the long shoot of the parent plant dies. A short shoot develops on the rhizome tip next year from of the bud. Leaves are round shaped on the lowest node of the shoot, elliptical and finally narrow lance shaped — characteristic to the species — on the 6–7 nodes, with flower buds in the axis.

3. ábra. A *Vinca herbacea* iker- és magányos tüszői és magja

Irodalom

- CSAPODY I. (1982): Védett növényeink. – Gondolat, Bp.
- CSAPODY V. (1962): Közép-európai dísznövények színes atlasza. – Mezőgazdasági K., Bp.
- CSAPODY V. (1968): Keimlingsbestimmungsbuch der Dicotyledonen. – Akadémiai K., Bp.
- DOMOKOS J. (1939): Wie vermehrt sich *Vinca herbacea* W. et K.? – Borbásia I (8): 123.
- JÁVORKA S. (1924–25): Magyar Flóra (Flora Hungarica). – Studium, Bp.
- HEGI G. (1927): Illustrierte Flora von Mitteleuropa. – J. F. Lehmanns Verlag, München, V. 4. p. 2527.
- PÉNZES A. (1942): Budapest élővilága. – Királyi Magyar Természettudományi Társulat, Bp.
- SCHERMANN SZ. (1967): Magismeret I–II. – Akadémiai K., Bp.
- SIMON T. (1992): A magyarországi edényes flóra határozója II. – Tankönyvkiadó, Bp.
- SOÓ R. – JÁVORKA S. (1951): A magyar növényvilág kézikönyve. – Akadémiai Kiadó, Bp.
- SOÓ R. – KÁRPÁTI Z. (1968): Magyar flóra. Növényhatározó II. – Tankönyvkiadó, Bp.